

Prof. B. Holwerda.

selen van een afval openbaar, in de kerk en daarbuiten. En „De Reformatie” heeft tegen dat verval mogen getuigen, en is mee een instrument geworden, waarmee de Heere zijn volk riep tot den terugkeer tot Hem en zijn Woord en zijn dienst.

„De Reformatie” werd een instrument in de reformatie, die de HEERE wilde werken, en die aanvankelijk zich vertoonde in de vrijmaking van zijn kerken.

Ik schrijf dat heusch niet terwille van de stichtelijkheid, omdat in een jubileumnummer toch kwalijk de traditioneele „dank aan den Heere” mag worden gemist. Maar omdat elke reformatie, die werkelijk dien naam verdient, een werk des HEEREN is, en nooit een daad van Luther, Calvijn, De Cock, Kuyper, Schilder of wie dan ook.

Want dit herdenkingsnummer is even gevaarlijk als elk ander jubileum. Gevaarlijk vanwege de verzoeking, om onder dank aan God toch redactie en medewerkers een kroontje op het hoofd te zetten, in verband met hun trouw, hun waakzaamheid, hun activiteit. Gevaarlijk vanwege den wierook, dien „wij, vrijgemaakten!” voor onszelf bij deze gelegenheid zouden kunnen ontsteken. Zoodat we ons toch weer tegen den HEERE zouden beroemen, door in feite te zeggen: wij hebben de reformatie gewerkt.

Daarom is het goed, dat we ook vandaag het geheim der waarachtige reformatie belijden gaan.

Want van reformatie spreekt ook de Heilige Schrift. Niet in dien humanistischen zin van een poging tot ontwikkeling en een verjongingskuur, doch in dien diepen zin van: wederkeer tot den Heere. Van terugbrengen uit den afval en zoo terugleiden tot de verlossing.

Voor al het boek der Richteren is vol van het verhaal van dergelijke reformaties. Maar dat „boek der reformaties” geeft geen enkelen ge-reformeerde de kans om te roemen in zichzelf. Is het geen triest verhaal, dat het volk Gods in dien Richtertijd nauwelijks een generatie lang den HEERE bleef vreezen, en dan al weer verviel tot ergen kwaad? Doch dit boek is één lange lofzang op den God van alle reformatie. De God, die het nooit verdroot om voor den zooveelsten keer zijn volk terug te roepen en terug te brengen tot Hem.

Onlangs trof het me bij de voorbereiding voor een preek. Veertig jaar nadat Debora Israël verlost had van de Kanaänieten, moet er alweer een richter opstaan, die het volk verlost van het oordeel, dat de HEERE bracht over den nieuwen afval. Gideon wordt dan door Hem verwekt, om de Midianieten te verdrijven en Israël het recht des Heeren weer te leeren.

Doch de bijbel leidt dat verhaal van Gideons operaties dan in met dien ontzaglijken rijken volzin: „de Geest des HEEREN toog Gideon aan” (Richt. 6:34).

Als we slordig lezen, maken we daarvan, dat Gideon toen opeens opstond en tot daden overging. Dat hij opeens zijn traagheid en défaitisme afschudde; dat zijn strijd lust ontbrandde, zoodat hij als een held naar de wapens greep. Dan krijgen we dus het verhaal van de daden van Gideon, zij het ook, dat de Geest hem daartoe aanvuurde.

Doch het staat er zoo mooi, en ook wezenlijk anders: de Geest des HEEREN trok Gideon aan. Hetzelfde woord, dat de bijbel ook bezigt van een man, die zijn jas „aantrekt”. We weten dat allemaal: als wij aan den slag gaan, dan hullen we ons in ons werkpak: de dokter „trekt aan” zijn witte jas, de arbeider zijn overal, de dienstdode haar schort. Niemand is dan zoo

dwaas om het werk, dat beginnen gaat, toe te schrijven aan de werkkleeding. Het „aantrekken” van de kleeding betekent nooit, dat die plunje aan den slag gaat, doch markeert het moment waarop de werkmans in die kleeding beginnen gaat. De patiënt koestert geen verwachtingen van een witte jas; doch het aantrekken van de witte jas is voor hem het sein, dat de dokter beginnen gaat.

Zoo staat hier: de Geest des HEEREN trok Gideon aan. D.w.z. Gideon is hier voor den Geest wat de overall is voor den werkmans; hij is slechts het „werkpak”, doch die werken gaat is de Geest!

Dat wij dus zeggen: niet Gideon komt tot actie, doch de Geest komt in beweging. De Heer gaat opstaan tot den strijd. We krijgen hier dan ook niet ’t verhaal van de groote daden van dien mensch, doch het bericht van de geduchte werken des HEEREN.

Want ja, Gideon blaast dan wel op de bazuin, en trommelt een legerij bij elkaar. Maar als hij optrekt, begint hij er hoe langer hoe meer tegen op te zien. Uit het verband blijkt duidelijk, dat hij terugdeinst. Hij heeft het gevoel alsof hij met een dwaas avontuur begonnen is. Ja, hij heeft een stoot gegeven op de bazuin; maar achteraf denkt hij: het ging bij ongeluk. Wat ben ik toch begonnen! Hij heeft er geen vermoeden van wat het worden gaat, en geen seconde de eventuele gevolgen van zijn daad kunnen overwegen. Het is niet zoo, dat hij met zijn acties begon; hij is voordat hij het besefte betrokken geraakt in de operaties van God, den Heiligen Geest!

Dat is het vreemde van de oorlogen des Heeren. Als menschen hun strijd beginnen, ligt er allang een aanvalsplan gereed; en het legerbericht vermeldt dan ook veelal: de operaties verlopen volgens de plannen. Maar als je betrokken raakt in Gods oorlogen: o ja, dan zijn de plannen er wel, maar de Geest heeft die aan niemand bekend gemaakt. Zijn soldaten kunnen geen berekeningen maken. Ze komen ergens terecht, waar ze het nooit hadden vermoed en misschien wel niet eens begeerd.

Luther moet eens hebben gezegd, dat hij overal terecht was gekomen „als een blind paard”. Dacht u, dat hij een program-van-reformatie had opgemaakt? Dat hij nauwkeurig had overwogen, wie zijn tegenstanders waren, en met welke strategie en tactiek hij hen kon verslaan? Och, het ging zoo: hij had de stellingen aan de slotkapel vastgespijkerd, een eerlijk protest tegen een verval in de kerk, dat zich tastbaar aan hem opdrong. Hij dacht, dat zoo’n protest wel was toegestaan. Maar hij had geen vermoeden, dat hij nu allen tegen zich kreeg; hij had geen idee van den storm, dien hij ontketend had. Als hij alles had kunnen voorzien, hij had zich misschien wel duizendmaal bedacht. Dat is het geheim van de oorlogen Gods: je geweer gaat af, en zelf zeg je: per ongeluk. Maar de Geest haalt den trekker over. Dat is het ook op den Pinksterdag: ze bewegen allen hun eigen tong en lippen; en de woorden komen over hun lippen; maar het zijn woorden, die de Geest hun gaf uit te spreken. En daarom ontketent hij door hun mond zijn ontzaglijken storm.

Zoo gaat het bij elke waarachtige reformatie. Dan zijn daar menschen, die precies als Gideon in het vervalproes van hun dagen zijn ingeschakeld, en die mede schuldig staan. De reformatie komt nooit uit menschen op. Doch opeens komt de Geest in beweging, en Hij opent het oog van één of van meerderen voor de zonde op een heel concreet punt. Ze zeggen daar iets van,

ze schrijven daar eens tegen, zonder ook maar te vermoeden wat de gevolgen zullen zijn. Maar achter dien mond en die pen staat de Heilige Geest, die zijn operaties begint naar de plannen, die Hij alleen kent. En dan is er opeens de crisis, die menschen nooit hadden vermoed, laat staan begeerd, doch die de Geest wilde.

Ik geloof, dat hier het diepe verschil ligt tusschen echte reformatie, en alle actie die slechts in schijn reformatoisch is. Het is door alle eeuwen heen gebleken: in elke afvalssituatie waren er meerderen, die de deformatie zagen, en er iets tegen wilden doen. Maar velen kozen den „medischen” weg, gelijk het heet. Ze wilden zelf het punt bepalen, waarop ze den aanval inzetten, en het moment waarop de actie beginnen moest. Als kerkelijke vergaderingen zondigden, meenden ze reformatie te kunnen werken door hun tijd te beiden; door pogingen om geleidelijk de gevaarlijke figuren te vervangen, tot ze zelf de meerderheid zouden hebben. Ze begonnen met zich te onderwerpen en aan het kwaad mee te doen. Want ze wilden zelf de heele strategie der reformatie in handen houden, zelf de posities bepalen en de tactiek. Zoo hebben we ze ook in de laatste jaren leeren kennen, de reformatoisch-gezinden, die zeiden: het is nu niet het gunstige moment, en wij willen de crisis op een ander punt.

Doch het is nog altijd verstand. En het kan ook niet anders. Want deze menschen willen zelf de reformatie in handen houden, en zelf het plan opnemen. Doch zoo gaan ze staan op de plaats, die de Geest reserveert voor zichzelf alleen. Hij maakt zijn strategie niet bekend, doch doet simpel menschen spreken over een punt, dat ze niet zelf aan de orde hadden gesteld; een antwoord geven op vragen, die ze niet zelf hadden geformuleerd. En geen van hen weet waar hij belanden zal.

Waarachtige reformatie kent geen menschelijke strategie en heeft niets planmatig. Wie erin betrokken raakt, zou slechts het gevoel kunnen hebben, dat hij verzeild raakte in een heel onzeker avontuur. Indien hij niet gelooven mocht: de Geest voert zijn plannen uit door soldaten, die niet voor stafchef spelen, doch eenvoudig de gegeven opdracht uitvoeren op de plaats waar ze zijn gezet.

Daarom is in dit nummer de lof betamelijk voor den Geest. Hij heeft dit blad willen gebruiken in zijn reformatiewerk, en zich bediend van menschen, zondig als ieder ander, doch op concrete punten roepend tot bekeering, zonder te weten waar ze komen zouden.

En alleen zoo is het mogelijk verder te gaan: zonder eenige strategie, doch simpel geloovend in den Geest, die blaast waarheen Hij wil!

B. H.

Reformatie en Wachter

Hoe was de verhouding tusschen „De Reformatie” en dat gedeelte van de leden der Gereformeerde Kerken, wat vaak is aangeduid als „de oude A-groep”, die sinds 1902 haar orgaan had in „De Wachter”? Het is de moeite waard daarop terug te zien — vooral nu in de vrijmaking een nieuwe periode in de kerkhistorie openging. Ik denk bij dat laatste aan een gesprek tijdens onze reis naar den eersten „Schooldag”, die na de vrijmaking gehouden werd. Toen daar de vraag werd gesteld, of „De Wachter” weer zou verschijnen, klonk van meer dan één kant het antwoord: „dat is nu niet meer noodig!” Kerk en Theologische Hoogeschool behoorden nu sterker bij elkaar dan ooit sinds 1892 was gezien.

Maar laten we teruggaan tot het begin. Hoe was de reactie in den kring van „De Wachterbond”, toen „De Reformatie” verscheen? Het lezen van de aanvankelijke naamlijst der redacteurs en medewerkers van „De Reformatie” geeft het idee, dat dit blad door de „Wachter”-lezers met gemengde gevoelens werd begroet.

Intusschen schreef de redacteur van „De Wachter” een hartelijk welkomstwoord van den volgende inhoud:

„Het nieuwe Weekblad is er. De geboortedatum werd een paar maal verschoven. Maar van uitstel kwam hier geen afstel. En naar het eerste nummer te oordeelen, mag onze jongste perszuster er zijn..... Het eerste nummer doet veel goeds verwachten. De uitgevers Oosterbaan en Le Cointre leveren goed werk. Moge „De Reformatie” krachtig meewerken tot handhaving en doorwerking van de beginselen der Reformatie!”

Even later wijst „De Wachter” op het merkwaardige feit, dat prof. Obbink een vrij gunstige verwachting had van „De Reformatie”. Hij vond in het eerste nummer „beloften voor de toekomst”. De Wachter-redacteur merkt hierbij op: „Wat dit in de pen van een Ethische beteekent, ligt voor de hand.” Wanneer prof. Obbink zijn goede verwachting dan nader omschrijft, voegt „De Wachter” daar aan toe: „Zoo weet dus de Reformatie, wat Prof. Obbink van haar verwacht.” We proeven in deze opmerkingen de levendige belangstelling van een vertegenwoordiger der oude „A-groep” voor de vraag: welken koers zal „De Reformatie” varen?

Al in 1921 wordt die vraag verscherpt door de opkomende kwestie-Geelkerken. „De Wachter” oefent kritiek op uitingen van dr. Geelkerken en dr. B. Wielenga in „De Reformatie”. Terwijl het eerste or-

gaan zich verzet tegen het optreden van Geelkerken e.s., wordt dit in „De Reformatie” gedeeltelijk verdedigd. Pas later, in de jaren rond 1926, trekken beide bladen weer één lijn.

Tenminste, wat deze kwestie aangaat. Want overigens blijft er nog wel schermutseling merkbaar. Sprekend is vooral de polemiek tussen prof. Hepp en „De Wachter” over de opleidingskwestie, in verband met nieuwe voorstellen tot erkenning van het promotierecht der Theol. Hoogeschool. Prof. Hepp werd al in 1921 op de vingers getikt, toen hij beweerde, dat de eenheid van opleiding in 1902 alleen was uitgesteld op grond van de toenmalige omstandigheden, en er zelfs deze opmerking aan toevoegde: „Wanneer men het soms doet voorkomen alsof het beginsel der eigen inrichting het officiële beginsel onzer kerken is, dat door ieder voor zijn rekening moet worden genomen, doet men de historie geweld aan.” Hoe de oude A-groep hierop reageerde, behoeft ik zeker niet breed weer te geven! De officiële stukken uit den tijd der vereniging in 1892 werden aan prof. Hepp weer voorgehouden; en tegelijk gaf ds W. Diemer lucht aan zijn verontwaardiging, ook tegen prof. Grosheide, die eveneens in „De Reformatie” over dit onderwerp zich had uitgelaten: „Prof. Grosheide redt zijn private meening, door het woord beginsel in een heel andere beteekenis te nemen als het bij alle letterkundigen het geval is. Maar Prof. Hepp spant de kroon. Hij geeft een exegese, die nog nooit is gekend. Welk een knappe exegeticus is toch die nieuwe professor.....”

Ja, deze voorvechters voor de Theol. Hoogeschool kwamen terecht in vuur, toen ook nog in „De Reformatie” pogingen gedaan werden om het bestaansrecht van de Kamper School te ondermijnen. Wat moet daar tegenover hun vreugde groot zijn geweest, toen in 1927 ds K. Schilder in datzelfde blad naar aanleiding van een nieuw voorstel tot erkenning van het promotierecht opmerkte, „dat ik persoonlijk tegen de gedachte van verleening van het promotierecht aan Kampen geen mij overtuigende bezwaren heb hooren inbrengen en integendeel veel er voor voel” (waarna hij in

een aantal nummers stuk voor stuk een aantal versleten argumenten tegen het promotierecht als waardeeloos liet zien). Prof. Hepp was intusschen tegelijkertijd bezig met een antwoord aan prof. Bouwman, die in „De Bazuin” zich uittelt over „de verkeerde strooming, die aan de Vrije Universiteit onderscheidene jonge mannen medetrok”, waartegenover door Hepp werd opgewekt tot „eetle concurrentie” tussen de beide opleidingsscholen.....

Dit zijn even enkele grepen uit de eerste jaargangen van „De Reformatie”. Het is de moeite waard, zich na een kwarteeuw nog eens in de situatie van toen te verdiepen. Want dit is zeker; de Reformatie-schrijvers en de Wachter-groep hebben van elkaar wel iets geleerd. „De Wachter” bleef waakzaam tegen alles wat het gezag der Belijdenis kon ondermijnen, zooals blijkt uit de geëfende kritiek op een artikel „Reformatie-mentaliteit”, waarin gewaarschuwd werd tegen een „magische verveering van de belijdenisschriften”. Dergelijke deformatie-verschijnselen zijn naderhand gelukkig verdwenen. Omgekeerd heeft „De Reformatie” stimulerend gewerkt om in frisschen stijl allerlei actuele onderwerpen aan de orde te stellen bij het licht van Gods Woord. De namen Reformatie en Wachter zijn in dit verband wel typeerend ter aanduiding van het karakteristieke verschil tussen deze twee bladen en een groot gedeelte van hun diversen lezerskring. Dat ze elkaar tot steun geweest zijn, is vooral gebleken in den tijd van 1930—’40, toen het onweer kwam opzetten, dat in de oorlogsjaren over ons losbarstte.

Wij staan nu in een nieuwe periode. Een oude A-groep kennen wij niet meer; de vrijmaking heeft ons ook in dat opzicht in de ware ruimte gebracht. De nog korten tijd herleefde „Wachter” is verdwenen. Aan „De Reformatie” de taak om te voldoen aan den wensch, dien de Wachter-redacteur bij haar verschijning neerschreef: moge zij krachtig meewerken, tot handhaving en doorwerking van de beginselen der Reformatie!

L. DOEKES.

En: de gewone man zegt er het zijne van

„De Reformatie” heeft in den loop van haar vijf en twintig jaren het blad willen zijn van den gewonen man. En de vraag is gepast of het blad in dezen opzet is geslaagd.

„De gewone man”.

Men zie hem toch vooral niet in tegenstelling met niet-gewone menschen in den Gereformeerden kring.

We hebben jaren geleden eens uit den mond van een Gereformeerde hoogleeraar, toen tenminste nog Gereformeerde, een weldadige opmerking opgevangen. Op een pas gehouden massale bijeenkomst was nog al met nadruk geoordeeld over „Onze hoogleeraren en het Gereformeerde volk”. Genoemde hoogleeraar was er allesbehalve over gesticht en hij dankte er stichtelijk voor: de hoogleeraren, zoo zeide hij ongeveer, behoorden tot het Gereformeerde volk, waren er een deel van en het gaf volgens hem géén pas te spreken over „Onze hoogleeraren en het Gereformeerde volk” evenmin als over „De Gereformeerde studenten en het Gereformeerde volk”.

We waren het er van harte mee eens.

We moeten niets hebben van de hiërarchie in — men vergeve ons voor een oogenblik — van de hiërarchie in de kerk „als instituut”, maar heelemaal niets van de hiërarchie in de kerk „als organisme”.

Ook hoogleeraren, Gereformeerde hoogleeraren, zijn gewone menschen, die precies eender als kruideniers en schoenmakers en ketellappers en stoelmakers — o, onvergetelijke „Hein de Mat” uit Hoogenbierks onvergetelijk Nevelidijk — in het ambt waarin God hen gesteld heeft en met de gaven, die God hun schonk den HEERE hebben te dienen in de gemeenschap der heiligen, de gemeenschap, die Christus’ heilige algemeene christelijke kerk is. En de hoogleeraar, die weigert „den hals te buigen onder het zachte-juk van Christus” en weigert zich te geven „tot den opbouw der broederen” en weigert „zijn gaven gewillig en met vreugde ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten aan te wenden”, ook als hij een weekblad vult of helpt vullen is in den grond der zaak een benepen sectariër.

Zulke sectariërs zijn er onder ons Gereformeerde volk wel geweest. „Intellectueelen”, die aan het Gereformeerde volk studiebeurzen en sleutelposten te danken hadden, maar die — hoe gaarne ook als „leiders” van dat volk geprezen zich van dat volk bedenkelijk verwijderden.

„Herders” — we denken daarbij zeker niet uitsluitend aan menschen aan wie het herdersambt in de kerk was toevertrouwd — wier beeld geteekend staat in Ezechiël 34: zij kleeden zich met de wol van de schapen, zij slachten het gemeste, maar de schapen weiden zij niet.

En het heeft ons in de laatste decennie telkens weer getroffen, dat juist in de kringen dézer „intellectueelen” en van anderen, die het gaarne wilden zijn, de klachten over „De Reformatie” niet van de lucht waren. We hebben hoogleeraren gekend, die verklaarden „ten behoeve van hun zielsrust” hun abonnement op „De Reformatie” te hebben opgezegd: ze hadden van pure

vredelievendheid (zoo lang het duurde) aan polemiek een broertje dood. En we hebben scherpzinnige juristen en gepromoveerde lieden van het Middelbaar en Voorbereidend Hooger Onderwijs ontmoet, die klaagden, dat „De Reformatie” zoo moeilijk en zoo onbegrijpelijk was, ziet u! Als der heeren eigen zware arbeid ten einde was, grepen ze liever naar lichtere kost. Waarbij het soms geviel, dat K. S. te zwaar en Marnix te licht bevonden werd. En hierbij kwam het eigenlijke aanje uit de mouw: K. S. heette te zwaar omdat hij Gereformeerde en Marnix te licht omdat hij niet-academicus was.

Zoo hadden vele klachten een achtergrond. Het ging — als bij vele klachten — ditmaal nu toch eens heusch om „de waarheid achter de (on)waarheid”.

Zoals er ook vele niet-academisch gevormde broederen zijn, die over de onbegrijpelijkheid van „De Reformatie” klagen, omdat hun hart en geest te traag voor elke inspanning zijn. De „Gedachten van Jan de Timmerman” en de „Brieven van schipper Floor” uit de „Vriend van Oud en Jong” gaan hun bevassing nog te boven.

Intusschen: een bekentenis is hier op haar plaats. Toen schrijver dezes voor ruim twintig jaren „De Reformatie” begon te lezen begeide hem vóór al het andere de Persschouw. Meer om de rijke onderschriften onder de doorgegeven knipsels dan om de polemiek. De laatste ging hem een tijdlang tegenstaan. Op een Zaterdagavond koest hij op reis gaande een nummer van „De Nieuwe Rotterdammer”. En vond daar een paar mooie foto’s in. Van een schipper, die aan ’tschaven was. De schippersshond er bij als toezienend voogd. En telkens wanneer met een strek van den baas een krul uit de schaaft te voorschijn kwam, beet het Keesje woedend toe. De baas zei: koest hond! Maar met gespitste ooren keek het hondje toen den baas aan. Met oogen van — zoo luidde onder de momentopnamen het onderschrift: „Wie zal al die houtjes doodbijten, als ik het niet doe?”

Die fotoserie werd uitgeknipt. En na thuiskomst aan de binnenzijde van een band van een gebonden jaargang van „De Reformatie” geplakt. Met een tweede onderschrift: De Persschouw.

Of de persschouwer van „De Reformatie” zich daar nooit aan schuldig gemaakt heeft? Aan het willen-doodbijten van houtjes? We gelooven van wel-eens-enkel-keertje. We gelooven, dat hij wel eens een enkel keertje een persmijnheer te veel eer heeft aangedaan. Waterlandkerkje is een onbekend oord. En nog veel minder weten de menschen, dat Waterlandkerkje een kerkje heeft. Nog minder, dat het kerkje niet vacant is. En heelemaal niet, dat er in het niet vacante kerkje van Waterlandkerkje een dominee is, die ook een Kerkblaadje redigeert: „Het Klokje”. Maar via de Persschouw van „De Reformatie” kwam men soms aan de weet, en dat Waterlandkerkje bestaat, een kerk heeft

en een dominee en dat deze dominee „Het Klokje” redigeert. K. S. beet weer een houtje dood.

En daarom gelooven we nog steeds, dat het niet heelemaal zonder reden was, dat opgemelde fotoserie een poosje aan de binnenzijde van een band van een „Reformatie”-jaargang heeft geprikt.

Edoch, een poosje slechts.

Want toen na verloop van tijd genoemde jaargang ons in handen kwam en we foto’s en onderschriften zagen, hebben we met een resoluut gebaar het heele geval er uitgescheurd: we hadden na verloop van tijd begrepen, dat de polemiek van K. S. toch wat meer te beteekenen had dan houtjes-doodbijten. K. S. was aan ’t wieden! En hij had daarbij den lof van velen, zoolang hij in andermans tuin doende was.

Want men zou ook hier kunnen zeggen: zoolang K. S. in and’rer tuintje wiede liet men het onkruid in de eigen gaarde niet.

Maar zoodra K. S. en in de Persschouw en in de rubriek Kerkelijk Leven aandacht begon te schenken aan onkruid in den Gereformeerden tuin was het met de bewondering gedaan: toen rees verzet. Toen gingen eigen „heilige huisjes” eraan! En dat mocht niet! Toen werden kerkelijke vergaderingen in het geweer geroepen om maatregelen te nemen tegen „de” pers-polemiek. En er was toen niemand, die niet naar „De Reformatie” keek.

En de tijd heeft over heel de linie „De Reformatie” in het gelijk gesteld. Het blad heeft Gode zij dank niet achter de feiten aangelopen, maar heeft tijdig, vroegtijdig mogen waarschuwen.

Dat heeft de gewone man heel goed begrepen. Terwijl hooggeleerde en zeergeleerde heeren klaagden over gestoorde zielsrust en onbegrijpelijkheid van „De Reformatie” hebben boerenarbeiders in den kop van Friesland en in het Noorden van Groningen, kleyne luyden in Holland en Zeeland, heeft de gewone man het blad gespeld. Voor hen is „De Reformatie” temidden van-een al verder doorwerkende en niet slechts dreigende deformatie van kerk en leven een veilige gids geweest.

De gewone man heeft inderdaad tijden gekend, waarin hij er niets meer van begreep. De tijden, waarin „De Reformatie” een lans brak voor Internationaal Calvinisme in den stijl van de toenmalige Calvinistencongressen.

Dat heeft de gewone man nooit begrepen.

Maar hoe ongefundeerd de klachten over de „onbegrijpelijkheid” van „De Reformatie” waren bleek in de eerste oorlogsmaanden van 1940. Toen greep „de gewone man” naar wat het blad aan werkelijke leiding gaf. Toen hebben anderen hun slag geslagen en hun kansen waargenomen: met hulp van deze handlangers heeft de bezettende macht het blad verboden.

En thans is de gewone man dankbaar, dat „De Reformatie” nog wekelijks verschijnt.

Of hij er alles van begrijpt?

Eerlijk gezegd — u moet het vooral niet verder vertellen — hij heeft er wel eens een klein beetje moeite mee. Hij heeft het niet altijd allemaal door. Hij heeft wel eens wat gelezen, dat voor hem compleet een mirakel gebleven is. En hij weet nog steeds niet of het een rigoureuze of een comperatief mirakel is. Hij kan den speelschen geest van K. S. véél vergeven. Maar hij kan niet alles van dien speelschen geest begrijpen. Ook niet, waarom hij uit pure speelschheid soms zoo goeden Gereformeerden wijn in Kantiaansche vaten doet. Soms zucht hij óók wel eens een keer: waarom zou hij het gemakkelijk zeggen, als het ook moeilijk kan?

Maar de gewone man kan K. S. véél vergeven. Omdat K. S. ook al doet hij soms een beetje buitengewoon, toch au fond een gewone man is.

En daarom mag de gewone man toch eindigen met een wensch.

Déze: dat K. S., zoo Adolphus Venator nog in het land der levenden is, dezen briefschrijver uit de eerste oorlogsmaanden toch dringend verzoekte de pen voor „De Reformatie” weer op te nemen.

Want dien Adolphus heeft de gewone man destijds zoo buitengewoon goed begrepen.

En de gewone man moge — dankbaar zijn gelukwensen aanbieden — de hoop uitspreken, dat nu K. S. niet meer uit preken gaat en inplaats van een treincoupé de boekzaal op den Vloeddijk hem tot redactiekamer dienen zal en hij zijn artikelen weer op een gewone schrijftafel in gereedheid brengen kan en niet al schrijvend tegen een coupéram — gelijk is geschied — de gewone man moge de hoop uitspreken, dat bij een en ander de duidelijkheid van „De Reformatie” er nog bij winnen zal.

Of deze hoop phlogistisch of dephlogistisch is, weet de gewone man niet.

Misschien weet K. S. het ook niet.

Maar de gewone man heeft een beetje meerdere duidelijkheid soms noodig.

Hij wordt ouder.

K. S. ook.

DE GEWONE MAN.

Onwille als het ook in v

We het kele mald de „refor nen de re erop, dat aanyanke filosofisch

Nu he gedaan, matie” at medewerl medewerl meenen i laatste n achteen: 1 vóór „het kers-in-u vooral op

Men za verscheen treffen. C gedaan in dat van voor het van het t de naam voor. Zie staat de vóór den die zich l synodes, medewerl

Men ki ook de f onzerzijds medewerl zijn naast ons blad kwestie (scheiding gevallen men, dat len of k

Misschi is het d gemeend eedaa op kerkse van BEP anderen o voor het „Kerkelij confession confessionie (regeering aan al die hand het preekstoel zjds door als t er wat ons t getrouwe wat ande

Of het Ja, als Neen, a Wat de arbeid de zijn funda niet onder verzwegg, dedigd teg papier ste operator : houden, o „De Wach tegen die zachtken eenige Ar Ons blad nimmer la handel va In een h worden tr ook wel p

Maar w person en het zou getroeg hebben, had laten juist teme test der li daar, was H.H. Volle stellen vo We kenne als leeken ter hand a zelf nie